

cionalno reprodukcijo pribivalstva in delovne sile, ki sega do začetka novega veka. Zanj so značilne visoka rodnost, visoka smrtnost ter reprodukcija delovne sile, ki je bila pretežno enostavna, v okviru roda ali pa je potekala z zasužnjevanjem, v okviru družin ter sistema vaještva. Zanimiva je tudi ugotovitev, da je bilo proti koncu srednjega veka ter v 16. in 17. stoletju življenjsko pričakovanje v obdobjih, ko ni bilo kuge, v primerjavi z današnjimi nerazvitimi državami odlično.

Ob nastopu kapitalizma pride do prehoda od tradicionalne k sodobni reprodukciji. Za ta čas je značilno, da najprej začne upadati smrtnost in šele pozneje rodnost. Rezultat tega je hitro naraščanje števila prebivalcev. S čim večjim časovnim zaostankom začne upadati rodnost, tem bolj številčni postanejo posamezni narodi. Ker je bil ta zaostanek pri Slovencih majhen, je bil to poleg izseljevanja pomemben razlog za to, da slovenski narod danes ni večji. Navedene spremembe avtor posebej pojasnjuje s teorijo demografskega prehoda.

Za reprodukcijo delovne sile so v prehodnem obdobju značilni najprej dequalifikacija, ki jo prinese zgodnji kapitalizem, nato pa podaljševanje izobraževanja, dviganje izobrazbene in kvalifikacijske ravni, prepoved dela otrok, skrajševanje delovnega časa in podružbljanje sicer individualne delovne sile. V tem kontekstu avtor obravnava tudi teorijo človeškega kapitala, ki se ukvarja z vprašanjem osebnega in družbenega investiranja v človekove delovne sposobnosti.

V prehodno obdobje avtor uvršča tudi novosti, ki jih je prinesla na to področje prva socialistična država. Prikaže razvoj teoretskih razmišljanj, pa tudi dejanske spremembe na tem področju. Navede dokaj naivne začetne razprave, češ da gre v socialističnih državah za poseben socialistični zakon prebivalstva, ki pomeni najbolj racionalno reprodukcijo prebivalstva in tudi racionalno izrabo delovnih zmogljivosti. Pokaže pa tudi, kako je reprodukcija prebivalstva v socialističnih državah postopno vse bolj potekala na enak način kot v kapitalističnih.

Posebnost, ki jo v reprodukcijo delovne sile vnašajo socialistične dežele, je njena planirana proizvodnja, razdelitev in uporaba. S tem uveljavijo tako pravico kot dolžnost do dela in odpravijo odkrito brezposelnost. Vse to pa dosežejo v precejšnji meri na

račun povečane podzaposlenosti in omejevanja osebne svobode.

Največji del svoje razprave avtor nameni sodobni reprodukciji prebivalstva in delovne sile. Zanj je značilno, da je rodnost nizka in da v več primerih že pade pod raven, ki zagotavlja enostavno reprodukcijo, in to v socialističnih kot v kapitalističnih državah. Tako se v obeh Nemčijah, v Avstriji, na Danskem in na Madžarskem potencialna depopulacija že spreminja v realno. Za sodobno reprodukcijo delovne sile pa je značilno, da poteka v razširjenem obsegu in sicer tako po količini kot po kakovosti. Z drugimi besedami: delovne zmogljivosti prebivalstva so vedno večje.

Druga pomembna razsežnost knjige je sistematična razčlenitev problemov, ki jo avtor doseže z modelom, v katerem po eni strani opazuje reprodukcijo prebivalstva in po drugi reprodukcijo delovne sile. Ta model popetri za diskurzi o pomembnejših teoretskih prispevkih na posameznih področjih in v posameznih obdobjih, podrobneje pa ga razčleni ob obravnavi sodobne reprodukcije prebivalstva in delovne sile.

Reprodukcijo prebivalstva analizira najprej z vidika rodnosti in dejavnikov, ki nanjo vplivajo. To so dejavniki, ki vplivajo na vzpostavitev spolnih odnosov, na hoteno zanositev, na nosečnost in porod, nato pa še biološki, ekonomski, družbeni, kulturni, antropološki in psihološki dejavniki. Posebej se ustavi ob teorijah enega dejavnika, ki upad rodnosti pojasnjujejo predvsem s težnjo človeka po osebnem razvoju in po družbenem naprečevanju.

Nato proučuje smrtnost kot dejavnik reprodukcije ter ob tem navaja njene neposredne vzroke, kot so bolezni in poškodbe ter posredne vzroke, kot so genetska struktura ter fizično in družbeno okolje.

Obravnavo reprodukcije prebivalstva sklene z vprašanjem razvojne strategije na tem področju, pri čemer meni, da danes prevladuje kot najustreznejša koncepcija stacionarnega prebivalstva. Ta pa se, tako kot večina drugih, danes lahko uveljavlja le ob družbeni intervenciji. Družbena intervencija seveda pomeni zelo občutljive posege, pri katerih je potrebno upoštevati možnost svobodnega odločanja ljudi o rojevanju otrok, interes družbe, da vendarle ne doživlja fizičnega propadanja in vrsto solidarnostnih mehanizmov, kot na primer, prispevke

tistih, ki nimajo otrok, tistim, ki jih imajo ali pa medgeneracijsko solidarnost.

Sodobno reprodukcijo delovne sile avtor analizira tudi z vidika različnih dejavnikov, ki vplivajo nanjo. To so demografski dejavniki, kot so delež žensk in moških ter delež različnih izobrazbenih kategorij v delovni populaciji, rodnost, smrtnost, zamenjava generacij, dolžina delovne dobe, nesposobnost za delo ter vloga in položaj družine. Nadalje navaja družbenoekonomske dejavnike, kot so medpanožne migracije, zaposlovanje žensk in razne oblike zdravstvenega invalidskega in pokojninskega zavarovanja, materialnotehnične dejavnike ter znanost in izobraževanje kot poseben dejavnik. To poglavje sklene z vprašanjem zaposlovanja in nezaposlenosti.

Svoje delo Janez Malačič končuje s povezovanjem obeh reprodukcij: reprodukcije prebivalstva in delovne sile. Poudari pomen podružbljanja obeh reprodukcij, podočnost, ki jo kažejo kapitalistične in socialistične dežele, ker pač v vseh prevladuje industrijski način proizvodnje ter ključni problem, ki ga bodo morale rešiti sodobne družbe, to je visok družbeni konsenz glede zmanjševanja smrtnosti na eni strani in nizek družbeni konsenz oziroma prevladovanje individualnih odločitev glede rodnosti na drugi strani.

Knjiga Sodobno obnavljanje prebivalstva in delovne sile nas tako popelje skozi celotno področje obeh reprodukcij, ki jih je mogoče opazovati povezano in sistematično. Popelje pa nas tudi skozi čas. Omogoča primerjavo med razmerami pri nas in v svetu. Zavestno pa se avtor odpove razpravi o reprodukciji prebivalstva in delovne sile v današnjih nerazvitih državah oziroma v državah v razvoju. Knjiga je zanimiva za branje, hkrati pa je tudi dober študijski pripomoček.

Naj za konec navedem še nekaj kritičnih pripomb. Zdi se, da se je avtor na račun sistematičnosti pri obravnavi snovi moral odpovedati bolj poglobljeni problemski obravnavi, kar se v večji meri pokaže v poglavju o sodobni reprodukciji prebivalstva in delovne sile. Bralec bi si najbrž želel tudi ekstenzivnejše analize problemov in njihovih posebnosti v zvezi s Slovenijo in Jugoslavijo. Kritičnost nekaterih problemov, s katerimi se sooča naša družba, ni dovolj v ospredju. Na primer trditve, da samoupravni sistem, kakršen je v veljavi danes, ne povzro-

ča brezposelnosti in da je ta povezana z drugimi dejavniki, ni povsem prepričljiva.

Navedene pripombe pa ne zmanjšujejo vrednosti predstavljenega dela, temveč dokazujejo, da knjiga bralca spodbuja k razmišljanju in k razpravi. Priporočiti jo velja ne le študentom, ampak širokemu krogu bralcev, ki si bodo z njo izpopolnili fond svojih temeljnih znanj.

Ivan Svetlik

Nordijska demokracija

(Nordic Democracy, izd. Det danske Selskab, Kopenhagen 1981, zbornik uredil Folmer Wisti)

Pridevek nordijski označuje svojevrstno regijo na severu Evrope, ki zemeljepisno zajema države Dansko, Finsko, Islandijo, Norveško in Švedsko, vključujoč Grenlandijo, Alandsko in Ferersko otočje. Te države že dolgo zbujajo pozornost ne le zaradi svojega specifičnega položaja in vloge med Vzhodom in Zahodom, temveč tudi zaradi svojega specifičnega miroljubnega razvoja v družbi relativne socialne blaginje. Slednje je med drugim nasledek odprtosti do sprememb, ki temelje na podobni ideologiji, institucijah in demokratičnih načelih, kar olajšuje regionalno sodelovanje in opravičuje njihov nordijski skupni imenovalac. Demokracija (vladavina ljudstva) v teh državah pa ne pomeni le obliko vladavine, temveč zajema tudi področja socialne in gospodarstva, vprašanje načel, na katerih temeljijo pravičnost, sistem izobraževanja, kultura, ipd. Skratka, demokracija naj ne bi bila le sredstvo za dosego cilja, temveč cilj sam po sebi, torej vsebina družbenega življenja.

O tem je neupravičeno malo znanega v slovenskem družbenem, kulturnem in strokovnem prostoru, zato je prav, da opozorimo vsaj na temeljno politološko delo s tega področja. To je knjiga Nordic Democracy, ki jo je tudi v angleškem jeziku izdala Det danske Selskab v Kopenhagnu leta 1981 (ured. Folmer Wisti). Gre za obsežno, nad 780 strani obsegajočo primerjalno študijo o